

LAURA, 1902*

BORA ČOSIĆ

Megengedi, hogy belépjek az ön, mindenesetre korábban elfoglalt fülkéjébe? Nincs semmi kifogása ellene? Milyen kellemes és egyszersmind jó kedélyre valló válasz! (Nemdohányos vagyok, ami jelen körülmények között szintén nem megvetendő.) Én azonban minden bizonnyal megzavarom olvasásában, megzavarom a gondolatait. A kellemes kis könyvecske pedig — mint látom, tele van bájos képecskékkel — kis híján lecsúszott az, elismerem, eléggé tiszta padlóra. Magam is, hej, mennyi könyvet bevéstem sokszor hebehurgya eszembe, mindaddig, amíg rövidlátásom fájdalmasan meg nem fosztott ettől a ritka gyönyörűségtől. Mert mi az, hogy szemüveg, ha szabad így kifejeznem magam? Két kis üveglap, amelyek elhítetik velünk, hogy jobban látunk, pedig alapjában véve elijesztik környezetünket, amikor nagy bögölyszemet csinálnak tulajdonosuk amúgy is fáradt szeméből. Ezt sem találja zavarónak? Micsoda isteni és nem remélt fordulat! Ki gondolta volna még ma reggel, amikor becsomagoltam szerény holmimat ebbe a könnyű utazókosárba, miközben, mondom, ezt cselekedtem padlásszobámban, ahol teljesen magánosan, ámbár rendesen elhelyezkedve és szituáltan lakom, ki gondolta volna, hogy a véletlen még az délután egy ilyen decens, ám láthatóan jó kedvű személlyel hoz össze, aki ráadásul még olvas is?! Olyan könyvet, amely minden bizonnyal sok-sok életet sűrít magába, jelenkori és réges-régen volt életet egyaránt. Ámbátor maga az élet is úgy pereg szemünk előtt, nemde, mint a könyv lapjai, még ott is, azokon a sűrke mezőkön, amelyeket e szépen beszabott ablakokon keresztül szemlélhetünk. Az élet, amelyet a maga összes kellemes és kellemetlen változataiban szüntelenül figyelek posztomról, amely nem túlságosan kiemel-

* Részlet a szerző *Tutori* (Gyámok), Nolit, Belgrád, 1978 című regényéből

kedő ugyan, de sok tekintetben mégis — félve mondom ki — nagyon is jelentős!

Gyógyszerészsegéd vagyok, nem túl fényes szolgálat! Nézze csak meg ezt a nem különösen érdekes kezét. Ezt a kezét, amely miben sem rendkívüli, ámbár történelemmel megáldott városunk vétlen és gondterhelt lakosait szolgálja ki patikaszerekkel, kenőcsökkel, pirulákkal és számukra ismeretlen porokkal, hogy aztán korunk legnemesebb elméinek e találmányait a maguk és kedveseik fájdalomának enyhítésére használják. Mármost el tudja képzelni, micsoda iszonyatos következményekkel járna, ha ugyanez a jelentéktelen, ámbár ápolat kéz, az agyamban lejátszódó szörnyű esemény következtében, enyhét hozó gyógyír helyett valami helyrehozhatatlan hatású, borzalmas mérget adna a kérő kezekbe: patkányoknak vagy más dúvadnak szánt keveréket annak megölése, illetve teljes megsemmisítése céljából? Csak egy óra hosszat tenném ezt kellemetlen, de hát számomra egyedül lehetséges munkahelyemen, azaz Grosinger János úr gyógyszer-tárában Újvidéken, és ugyane városkában, amely iránt igazán nem táplállok valami különös részvétet, máris felhangzanának ama haldoklók borzalmas sikolyai, akik megitták mérgemet, azoknak a kétségbeesett jajkiáltásai, akik enyhe, sőt jókedvre derítő balzsamok helyett, tévedésből, gyilkos és maró savakat tettek sebeikre! Gondolja el, mit műveltek ezek a mérgek az úri bőrökön! Iszonyú és gyógyíthatatlan skrofulákat idéztek elő, tele fekete gennyel, véres nyirokkal és oszlásnak indult húscsapatokkal, amelynek látványától még a legszeretőbb, legönfeláldozóbb családtagok is ájultan roskadnak össze mérhetetlen undorukban! De hát, bűbájos asszonyom, térjünk vissza a vinkovci—zágrábi szelvényvonat első osztályán való utazásunk kellemes hétköznapiságához, mely vonat ötös számú fülkéjében volt szerencsém önnel találkozni ezen a délutánon, amíg — e gépesített szerkentyű finoman csiszolt üvegablakán túl — szelíd őszi ködfátyolra esik a pillantásunk. Bénáknak, bélpoklosoknak híre sincs az én, sajnos, kicsiny városkámnak az utcáin, aminthogy ugyanez, nem túlságosan rokonszenves kisvárosnak egyetlen lakosa sem fetreng patkányméregtől, eredő halálos görcsökben, mely mérge esetleg tévedésből került volna valakinek a szájüregébe. Nem. Ez itt, aki mint Hinko Hinković illendőképpen bemutatkozik önnek, mindaddig, amíg csak szerény észbeli képességei szolgálnak és szellemi erejének határai között, sohasem fog hibázni az említett város akár legellenzenve-sebb polgárának kárára sem. Nem fog, mert az ő, egyébként senki-

től sem ápolt, de nem lebecsülendő egész benső egyénisége, mindaz, ami emberi bennem — hogy kimondjam ezt a végső szót is —, tiltakozik az ilyenfajta gonosz eljárás ellen.

De hogy nem vettem észre, hogy csupa báj és számomra megközelíthetetlen fordulatokkal ékes beszéde, függetlenül attól, hogy olyan kevés szóval ajándékozott meg, az ön idegen és kétségtelenül előkelő származásáról árulkodik, amelynek firtatásához nekem semmi jogom! Mégis, minden arra indít, hogy megkérjem, tiszteljen meg azzal, hogy ez aránylag hosszú utazás során megismerkedhessem vele. Mi indíttatja, hogy ezt a szót használjam, amely nagyon is durva, mi indíttatja egy kétségtelenül nemes német, sőt mint mondja, osztrák család bájos sarját, hogy odanyújtsa illatos kezét egy magamfajtanak, persze hősi és a maga módján érdekes fajta képviselőjének, de amely olyan messze van az igazi előkelőségtől? Vagy: mért nem beszélhetek az ön fennkölt nyelvén, s ehelyett rákényszerítem, hogy az én nyelvem megszabta keretekben beszélgessünk, amely nyelv pedig annyira kevésbé előkelő és annyira merev mindannak kifejezéséhez, amely most, különben megkérgesedett, lelkemben leledzik. Nyelvek, életem nagy fájdalma! Sohasem találtam hozzá elég időt, de elég bátorság és buzgóság sem volt bennem, hogy alaposan elsajátítsam az emberi, európai és kontinentális érintkezés nagy közvetítőinek valamelyikét. Azt a néhány magyar eredetű, mulatságos szót, úgyszintén az ön gyönyörű szép német nyelvének, nem is merem bevallani, két-három frázisát, amit tudok. Lessing és Goethe és végső soron, ha úgy akarja, egy Hugo von Hofmannsthal nyelvének néhány frázisát (azokat, amennyi elég, hogy elmaradhatatlan mentorom, Grossinger János gyógyszerárában — akinek rossz oldalairól itt és most nem beszélhetek —, hogy tehát szolgálatomnak azon a sanyarú helyén eladhassak egy-két üvegecske jódtinktúrát vagy rovarirtó port valamely parasztnyecske, esetleg polgárraszonynak is), ezt a tudásomat nem is tekinthetem valami különös nyelvtudásnak. Ámde előkelő társaságban az emberi nem, a természet, a társadalom és az emberi gondolkodás jelentős dolgairól csevegni, ez mindig indokolatlanul eleven, egyszersmind elérhetetlen ábránd volt számomra.

Uskokovićné Büchner Laura! Nagybecsű, ámbár olyan hosszú nevével nem találkoztam esetleg a *Nővilág* egyik tavalyi számának lapjain, mely tiszteletreméltó folyóiratot oly buzgón és önfeláldozóan, és szinte minden ellenszolgáltatás nélkül, A. Varadanin pol-

gártársunk szerkeszti? Gondolatsuggerálással és az emlékezet-fölfrissítés egyéni technikájával — látja, hogyan jutottam el ahhoz a most nagyon becses cikkeszkéhez, amelyben az ügyes kezű cikkíró jelenti, miszerint ön és tisztelt férje, dr. Dušan Uskoković, egyenként száz-száz koronát mellékelve iratkoztak be valamennyi zágrábi emberbaráti egyesületbe, sőt alapító tagjai lettek a Szerb Nők Jótékonyági Szövetkezetének és tagjai a pravoszláv szerb dalárdának meg a zágrábi egyetemen tanuló szerb diákok segélyegyletének? Pontos? Micsoda megtiszteltetés ez nekem, egyszerű újvidéki polgárnak, hogy ilyen nevezetes személlyel oszthatom meg eme kényelmes közlekedési eszköz, nevezetesen a vonat fülkáját! Milyen boldognak érezheti magát nemes Uskoković úr, aki minden jel szerint a jogtudomány, a jurisprudentia doktora! Nem? Orvosdoktor, valóban? A magam részéről én nagy lekötelezettséget érzek azon emberek iránt, akik műtőkéssel a kezükben és attól az óhajtól vezéreltetve kaszabolják az embereket, hogy a legszörnyűbb fájdalmakat okozva nekik bár, minden rendelkezésre álló eszközzel mégis segíteni iparkodnak rajtuk!

Ha rágondolok, milyen sokféle a jelenleg élő emberiség sorsa! Míg egyesek meleg otthonukban ücsörögnek, másokat jeges északi szél paskol, ismét mások tehenet fejnek, vagy valamely tekintélyes európai bank páncélszekrényét törik fel, mi pedig itt vagyunk, nem félek kimondani, egész dicső császárságunk talán egyik legkellemesebb vonatának büntetlen bensőségességében. S ugyanez az emberi nem micsoda utakon-módokon teremt kérészerű kapcsolatokot, hogy utána, alig néhány óra leforgása múltán, úgy oldja fel ugyanezt a kapcsolatot, mintha soha nem is lett volna. S eszembe ötlök annak a sok nélkülözhetetlen és gyakran könnyörtelen apróságának a tömkelege, amely sok esetben bizonytalan életünket alkotja. Tavasz, nyár, ősz és tél, az évszakok, amelyek közül az egyik megfagyasztja a vért az ereinkben, a másik meg forró bódulatban tartja gyakran betelhetetlen érzéseinket. Vihar, esőzés, villámlás, havazás és mi minden nem játszódik le ezen évszakok során, sőt gyakran rajtuk kívül is! A nappalok és az éjszakák, a maguk jellegzetes különbségével a fény tekintetében! A nap, a hold, a csillagok, valamint a szivárvány, ez a negyedik jelenség a világegyetemmel foglalkozó, nem túlságosan gyakori, de valahogy mindig drámai gondolataimban! Hogy ne beszéljünk az otthonról, a házról, a birtokról, amely az én esetemben a végsőkéig szerény méretekre korlátozódik! Ha pedig így van, egyáltalán el tud engem

képzelné földművesnek, szőlőtermelőnek, tehenésznek, ló- vagy baromfitenyésztőnek? Még méhésznek sem? Vajon egy alaptalan rövidlátással terhelt embernek szabad-e arra gondolnia, hogy tejtermeléssel, túrókészítéssel, búza- és főzelékféle-termesztéssel foglalkozzék? Vagy virágtermesztéssel, mi több? A virágok illata mindig megihlet, hogy írjak valamit hazai folyóiratainkba, de sohasem írom meg már-már beteges szerénységem miatt. Nem, kedves asszonyom, se nem vadászok, halászok, se nem járok gombaszedni váratlanul leszakadó futózáporok után! A pókot, az egeret vagy más bogarat nehezen veszem észre optikai fogyatékoságaim miatt, de meg kell vallanom, nincsenek közvetlen tapasztalataim az árvizek, járványok rémségeivel, a mértéktelen ivászatokkal vagy a gyász nagyon szomorú szertartásaival kapcsolatban sem. Nem tudom, hogy kell kutatásni, bár fel tudom becsülni a nélkülözhetetlen ivóvíz jelentőségét. Lehet, hogy az emberi mértéktelenségeknek ez a futó áttekintése el is fárasztotta önt, de nekem magamnak kell tisztába kerülnöm minden kérdéssel. Viszonzásul, hogy milyen különös és persze finom ragyogás árad az ön minden holmijából?! Ruhájának minden darabját jövőbe látó dolgozó gondos keze szötte, s ráadásul a legjobb bécsi szabó szabta, varrta. Párizsi? Annál jobb. De szorgos és elégedett munkájának alapjaiban nem annak a gépi és képzeleti világnak az egész palládiuma rejlik-e, amelyet manapság modernnek, nélkülözhetetlennek, sőt manufakturálisnak nevezünk? Csak angol agy, ezt én sokszor hangoztatom, a maga kiszámítottágával és a matematikai erények iránti fogékonyságával találhatott ki egy olyan okos és türelmes gépet, amelynek az a dolga, hogy egy alaktalan gubancot szálanként keresztezzen más hasonló, de haránt futó szálakkal, s ily módon használható és puha, egyszersmind meleg és könnyű felületet alkosson. Ismétlem, ha nem volna a vetélő vidám kattogása, mely valami liverpooli gyárban, annak soványka, mégis gyakran oly jókedvű és boldogan szerelmes munkásnői verejtékgőzében sző és üzemel, hölgyeink ma is darócruhában és csak a véletlen közbenjárásával szerzett selymekben járnának, akár csak távoli, de nem kevésbé vonzó szűzi elődeik.

Igen, igen. Utazás, egyszerű helyváltoztatás! Ma itt vagyunk, holnap meg ott. Micsoda közönséges szórakozás!...

BORBÉLY János fordítása